

beszédtett -

A nyelvhasználat során megvalósított verbális cselekvéseket beszédtetteknek* (beszédahtusoknak) hívjuk.

Jel, jelrendszer -

Jel: a valóság egy olyan érzékszerveinkkel felfogható (látható, tapintható, hallható) darabja, mely egy másik valóságdarabra, jelenségre utal. Egy jelenség önmagában sohasem jel, csak ha jelként fogjuk fel.

A nyelv jel- és szabályrendszer.

szinkrónia, diakrónia-

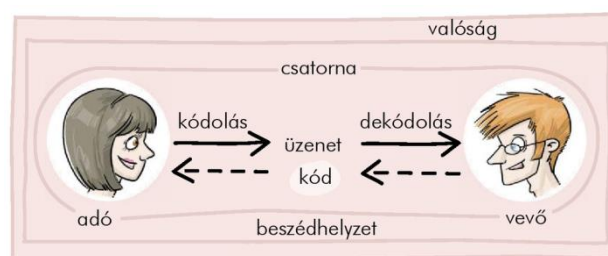
Egy adott korszak állapotának leírásával a szinkrón nyelvészet foglalkozik (a *szün* jelentése 'együtt', a *kronosz* jelentése 'idő'). A szinkrón nyelvészet az adott korszak nyelvi rendszerét, a rendszer elemeinek egymáshoz való viszonyát vizsgálja. Célja annak bemutatása, hogyan működik vagy működött a nyelv az adott időszakaszban.

A nyelvi változásokkal a diakrón nyelvészet, vagyis a nyelvtörténet foglalkozik (a *dia* jelentése 'át, keresztül'). Célja: annak megállapítása, mi hogyan és miért változott meg vagy éppen maradt változatlan a nyelvben.

A nem nyelvi kommunikáció -

- **Testbeszéd:** mimika, tekintet, gesztusok, testtartás, térközsabályozás.
- **A hanggal kifejezett nem nyelvi jelzések:** szövegfonetikai eszközök (a beszélő hangszíne, hanglejtése, a hangerő, a hangsúlyozás, a beszéd tempója és a szünetek); más hangbeli jelzések (vokális jelzések), például a sóhajlás, a nyelés, a torokköszörülés, a köhögés, a nevetés.
- **A külső megjelenés** jelzései, például a ruházat, a hajviselet, a test különböző díszei (pl. ékszer, jelvény, tetoválás).

A kommunikációs folyamat tényezői -

A kommunikációs folyamat funkciói -

Tájékoztató	A beszélő ismeretet ad át vagy ismereteket kér a beszédhelyzetről és a valóságról (pl. <i>Borús az ég.</i>).
Érzelemkifejező	A beszélő az érzelmeit, hangulatait közvetíti az üzenettel kapcsolatban (pl. <i>Utálok, hogy ilyen hideg van!</i>).
Felhívó	A beszélő cselekvésre szólít fel (pl. <i>Vigyél esernyőt!</i>).
Kapcsolatfenntartó	A beszélő kommunikációs kapcsolatot hoz létre (pl. <i>Szia! Hogy vagy?</i>), tart fenn (pl. <i>Ugye? Figyelsz? Szerinted?</i>) vagy fejez be (pl. <i>Csáó!</i>).
Esztétikai (poétikai)	A beszélő az üzenettel esztétikai hatást kíván elérni (pl. <i>„Elhull a virág, eliramlik az élet.”</i> Petőfi Sándor: <i>Szeptember végén</i>).
Metanyelvi (értelmező)	A beszélő a megnyilatkozásával a használt kódot, azaz a nyelvet értelmezi (pl. <i>A kommunikáció szó alatt a közlés folyamatát értjük.</i>).

A magyar nyelv történeti korszakai

A magyar nyelv történetét a következő szakaszokra oszthatjuk:

I. Nyelvelmélet nélküli ősmagyar kor: a magyarság különválásától a honfoglalásig

1. Az Urál vidéki őshaza korszaka kb. az 5. század közepéig
2. Vándorlások kora az 5. század közepétől a honfoglalásig

II. A nyelvelméletes kor

1. Ómagyar kor a honfoglalástól 1526-ig
2. Középmagyar korszak 1526-tól 1772-ig
3. Újmagyar korszak 1772-től 1920-ig
4. Újabb magyar kor 1920-tól napjainkig

Nyelvújítás

A nyelvújítás tudatos beavatkozás a nyelv életébe. A nyelvújító tevékenységgel egyrészt a szókincset, másrészt a nyelvi szerkezetet és stílust lehet gazdagítani, korszerűsíteni.

Újmagyar kor

Kezdeté 1772, Bessenyei György *Ágis tragédiája*. A **felvilágosodás** mozgalmához a **nyelvújító mozgalom** kapcsolódott, mert a nyelvnek a tudományok és a művészetek elterjedése miatt gazdagabb szókincsre volt szüksége. Összekapcsolódik a **szépirodalmi nyelv csiszolásával** és a **magyar nemzet függetlenedési törekvéseivel** is. **1884 - a magyar lesz a hivatalos nyelv az országban**. Kialakult az **írott nyelvi standard**, és a beszélők megteremtették az alapot a **beszélt nyelvi standard** létrejöttéhez.

Finnugor nyelvcsalád

A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád finnugor ágához tartozik. Az uráli nyelvcsaládba a finnugor nyelveken kívül beletartoznak a szamojéd nyelvek is.

Nyelvelmélet

Azokat az írott forrásokat, amelyek a nyelv régebbi állapotát őrzik, nyelvelméleteknek nevezzük.

A szókincs rétegei: ősi szavak, belső keletkezésű szavak, jövevény- és idegen szavak

Belső keletkezésű szavak

Egy nyelvben új szavak kétféleképpen keletkezhetnek: egy teljesen új hangsor létrehozásával, azaz szóteremtéssel, illetve a már meglévő morfémák kombinálásával, azaz szóalkotással.

Jövevénytiszavak

A jövevénytiszavak olyan idegen eredetű szavak, amelyek **hangtanilag, alaktanilag igazodtak nyelvünkhöz** olyannyira, hogy idegenségüket a legtöbb beszélő észre sem veszi.

NEMZETKÖZI SZAVAK (IDEGEN SZAVAK)

A 18. század második felétől napjainkig az európai művelődés fejlődésének következtében létrejött szavakat nemzetközi szavaknak nevezzük. Érezhető rajtuk az idegen eredet, ezért idegen szavaknak is nevezik őket. A nemzetközi szavak főleg tudományokkal, művészetekkel, technikával,

sporttal kapcsolatosak, és **elsősorban angol, francia, latin és görög eredetűek**. Nemzetközi szavak: pl. *akusztika, atom, automata, baktérium, energia, telefon, tipikus, absztrakt, antik, intelligens, motor, büfé, garázs, kamion, konyak, vitrin, alkohol, csekk, diszkó, lézer, parlament, szendvics, nejlon, menedzser, karikatúra, mamut, sztyepp, szamovár*.

Az újabban a szókészletbe került idegen szavak helyesírása nehézséget okozhat. Attól függően, hogy mennyire honosodott meg nyelvünkben az adott szó, írhatjuk kiejtés szerint (pl. *dzsip, fájl, zselé, dosszié*) vagy az átadó nyelv helyesírásának megfelelően (pl. *Facebook*).

Hangutánzó, hangulatfestő szavak

1. A hangutánzó szavak állati, emberi, természeti hangjelenségeket idéznek (pl. *szörcsög, motyog, bugyborékol, kotkodácsol*). A szavak jelentésváltozása miatt már nehezebben felismerhető, de eredetileg szintén hangutánzó szó volt a *reped, tikkad, kacag, röhög, hasad, pösze, puha, perzsel*.

4. A hangulatfestő szavak kifejező beszédhangokkal jelenítik meg környezetük nem hangzásbeli jelenségeit, például a mozgást, az állapotot, az érzelmeket (pl. *cihelődik, nyüzsög, moccan, babrál, berzenkedik, kuksol, pepecsel, kalimpál, ácsingózik, pipogya, bumfordi, totyagos, latyak*).